

กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์
ปกากะญอ "บ้านทีโน๊ะไค้" หรือ "บ้านแม่อุสุ" ตำบลแม่อุสุ
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
MANAGEMENT PROCESS TO PRESERVE THE CULTURAL IDENTITY
OF THE PGA K'NYAU ETHNICGROUP "BAN TEE NO KOH"
OR "BAN MAE USU" MAE USU SUBDISTRICT
THA SONG YANG DISTRICT, TAK PROVINCE

¹เกรียงไกร กันติมูล, ²รัตติกาล โสภักค์ศรีกุล และ³ชูวิทย์ กมุทรภิไชย

¹ Kiangkrai Kanteemoon, ²Rattikarn Sopaksrikul, and

And ³Choowit kamutthaphichai

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ประเทศไทย
Kamphaeng Phet Rajabhat University, Thailand.

¹ka_yanit22@hotmail.com, ²jib_@hotmail.com, ³choo_chai2524@hotmail.com

Received: September 26,2023; **Revised :**November 2, 2023; **Accepted :**December 31,2023

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ในภาคเหนือของประเทศไทย 2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านทีโน๊ะไค้หรือบ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในชุมชนบ้านทีโน๊ะไค้ หรือ บ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก แหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้ ผู้อาวุโสในชุมชน ครูโรงเรียนบ้านทีโน๊ะไค้ หรือ บ้านแม่อุสุ นักวิชาการและแกนนำเครือข่ายกะเหรี่ยง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบ

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์. สาขาโปรแกรมสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์. สาขาโปรแกรมสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์. สาขาโปรแกรมสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เจาะลึก และการสนทนากลุ่ม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ วิเคราะห์และนำเสนอโดยการบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า

กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทั้งในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยลงไปถึงภาคกลาง การตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมักจะสร้างบ้านเรือนตามบริเวณหุบเขาที่มีลำธารไหลผ่านเพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ให้ความสำคัญการผลิตทางการเกษตรเพื่อการบริโภค และการดำรงวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ยังคงรักษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ในเรื่องของการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ภาษา การแต่งกายกาย จารีตประเพณี คติความเชื่อที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านที่โน๊ะโค๊ะหรือบ้านแม่อุสุ พบว่ามีกระบวนการสร้างข้อตกลงร่วมกันการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนตลอดจนจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม การจัดการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอในชุมชนบ้านที่โน๊ะโค๊ะหรือบ้านแม่อุสุ พบว่า ปัจจัยภายในของบ้านที่โน๊ะโค๊ะหรือบ้านแม่อุสุ มีผู้รู้ ผู้อาวุโสของชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญในการขับเคลื่อนในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนส่วนปัจจัยภายนอกมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมการรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบ ปกาเกอญอ อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง ลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านที่โน๊ะโค๊ะหรือบ้านแม่อุสุและคนในชุมชนเห็นตรงกันที่จะร่วมกันการรักษาไว้ให้คงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ภาษาที่ใช้สื่อสาร การแต่งกาย นิทาน เป็นต้น ที่บ่งบอกถึงความ เป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

Abstract

The objectives of this study are: 1. To study the history, social and cultural characteristics. of ethnic groups 2. To study the management process to preserve the cultural identity of Ban Tee No Koh community or Ban Mae U Su, Tambon Mae U Su, Tha Song Yang District, Tak Province. 3. To study factors related to the management process. To preserve the cultural identity of the Pga K'nyau ethnic group in Ban Tee No Koh or Ban Mae Usu community, Mae Usu Subdistrict, Tha Song Yang District, Tak Province. The data sources for this research include village headmen, knowledgeable people, and elders in the community. Teacher at Ban Tee No Ko School or Ban Mae U Su, academic and leader of the Karen network. The researcher collects data by observation. Formal interview In-depth interview and group discussion Then take the obtained data and check its completeness. Analyzed and presented by lecture. The research results found that Pga K'nyau ethnic group that settled in Thailand Most of them live in the upper

northern region of Thailand down to the central region. Settlements usually build houses in valleys with streams flowing through them because they are an ethnic group that gives importance to agricultural production for consumption and maintaining the lifestyle of the Pga K'nyang ethnic group. Preserve the culture of ethnic groups in terms of building houses, language, dress, customs, beliefs and beliefs that are hidden in daily life. The management process to preserve the cultural identity of the Ban Tee No Koh or Ban Mae Usu community found that there was a process of creating a common agreement, defining the roles and responsibilities of people in the community, as well as organizing education using schools in the community as a driving force for people in the community. Communities participate in maintaining cultural identity. Factors related to the management process to maintain the cultural identity of the Pga K'nyau ethnic group in Ban Tee No Koh or Ban Mae Usu communities. It was found that the internal factors of Ban Tee Nokho or Ban Mae Usu were knowledgeable, the elders of The community is an important group of people in the drive to maintain the cultural identity of the community. As for external factors, both government and private agencies are involved in maintaining and preserving the culture and way of life. Continuously pakakan

Keywords: Community cultural identity refers to the unique identity of the Pga K'nyau ethnic group who live in Ban Tee No Koh or Ban Mae Usu communities, and the people in the community agree to work together to maintain it in their way of life. Daily life such as the language used to communicate, dress, stories, etc. that indicate the history of one's own ethnic group.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีกลุ่มคนหลายเผ่าพันธุ์หลายวัฒนธรรมอาศัยอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บนพื้นที่สูงหรือที่เรียกกันว่าชาวไทยภูเขา ได้แก่ ปกาเกอญอ ม้ง ละว้า เมี่ยน อาข่า ลีซู เป็นต้น กะเหรี่ยง เป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมของภาคพื้นทวีปอุษาคเนย์ (หรือสุวรรณภูมิ) มีหลักแหล่งอยู่บริเวณหุบเขา ลุ่มน้ำสาละวิน มีแม่น้ำสาละวินเป็นแม่น้ำสายหลัก แม่น้ำสาละวินมีต้นน้ำอยู่ที่เขต เช่นเดียวกับแม่น้ำโขง แล้วไหลคูกันลงทางทิศใต้ตั้งแต่ต้นจนปลาย ถือเป็นแม่น้ำสายหลักร่วมกันของสุวรรณภูมิ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2506) "กะเหรี่ยง" เป็นคำที่หมายรวมถึง กลุ่มที่เรียกตนเองว่า ปกาเกอญอ (จกอว์) โพล่ง (โพล่ว) กะยาห์ กะยัน บว และปะโอ ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือประเทศไทย การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยประชากรกะเหรี่ยง หรือชุมชนปกาเกอญอ ตั้งถิ่นฐานชุมชนถิ่นที่อยู่อาศัยในพื้นที่ต่าง ๆ อาณาบริเวณจังหวัดรอยต่อระหว่างตะเข็บชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เริ่มตั้งแต่จังหวัดภาค

ตะวันตกถึงจนถึงภาคเหนือประเทศไทย ก่อนการแบ่งแนวเขตแดนประเทศไทยระหว่างประเทศพม่าหรือสาธารณรัฐเมียนมากับประเทศไทย

กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือชนเผ่าเหล่านี้ เป็นกลุ่มคนที่มีความผูกพัน และเคารพขนู ญนอมต่อแผ่นดิน ป่าไม้ สายน้ำ และขุนเขา เป็นผู้ใช้ชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติ มาก มีความเข้าใจ และได้สั่งสมความรู้เกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ น้ำ และผืนแผ่นดินมาหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นแนว วัฒนธรรมที่หล่อหลอมชีวิต ความคิดและพฤติกรรมของชนเผ่า (อุไรวรรณ, มปป.) โดยเฉพาะ ชน เผ่ากะเหรี่ยง หรือที่เรียกตนเองว่า คนปกาเกอะญอ นั้นเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย (ตาม ความหมายชื่อของเผ่าพันธุ์ปกาเกอะญอ แปลว่า คนเรียบง่าย) ตามจารีตประเพณีของชุมชนกับการ ทำหากินเป็นเรื่องที่ผูกพัน ซึ่งกันและกันมาโดยตลอดและโดยเฉพาะผูกพันอยู่ กับป่า ได้อาศัย ประโยชน์จากป่าเพื่อการดำรงชีวิตเป็นแหล่งอาหารของชุมชน เป็นยารักษาโรค เป็นแหล่งพักพิง อาศัย ตลอดจนปัจจัยสี่ในการดำรงชีพมาโดยตลอด

กลุ่มชาติพันธุ์ “กะเหรี่ยง” ในประเทศไทยพอจำแนกได้เป็น 2กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มกะเหรี่ยง ที่เรียกตนเองว่า “ปกาเกอะญอ” หรือ “จกอ” ซึ่งชาวต่างประเทศมักจะออกเสียงเป็น “สกอว์” (Sgaw Karen) และกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “โพล่ง” หรือ “โพล่ว” (ออกเสียงแตกต่างกันตามท้องถิ่น) กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ที่เรียกตนเองว่า “ปกาเกอะญอ” มีเอกลักษณ์การดำรงความเป็นเผ่าพันธุ์ได้ เนื่องจากการปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง การดำรงชีวิตอยู่กับป่า การใช้ ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง มีความสัมพันธ์กับดิน – น้ำ – ป่า มาอย่างยาวนาน มีภูมิปัญญาในด้ว นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการปฏิบัติในวิถี ชีวิตด้านอื่นๆ ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง

สังคมปกาเกอะญอ เป็นสังคมที่ให้คุณค่าและความหมายต่อทุกสิ่งทุกอย่างและ ใน ความสัมพันธ์ต่าง ๆ นั้น มีคนเป็นศูนย์กลางและเป็นตัวเชื่อม ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับธรรมชาติและคนกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ดังกล่าวผสมผสานกลมกลืน และโยงใยกับทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่เครือญาติและหมู่บ้าน ตั้งแต่เด็ก จนถึงคนแก่

ปกาเกอะญอมีความเชื่อที่สำคัญอยู่หลายอย่าง เช่น ความเชื่อที่ว่าหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง ด้านการปกครอง มีผู้นำทางธรรมชาติในการปกครองที่เรียกว่า “ฮือโซ” ฮือโซเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้านและ สืบสายเลือดที่ติดต่อกันมา ส่วนผู้นำอื่น ๆ ได้แก่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านมีหน้าที่ชี้แนะและให้คำปรึกษา แก่ผู้นำหมู่บ้านในเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ ดั้งเดิม ชาวบ้านใช้ความเชื่อเรื่องผีในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านการรักษาพยาบาล เมื่อบุคคลใน ครอบครัวคนใดเกิดล้มป่วยขึ้นมาเมื่อไปรักษาทางแพทย์ปัจจุบันแล้วยังไม่หาย หรือมีอาการไม่ดีขึ้น ญาติผู้ป่วยจะต้องหาดอกไม้ ธูปเทียนเพื่อขอย่านายจากหมอหรือหมอผีว่าเกิดมาจากสาเหตุอะไร ถ้าหมอทายว่าเหตุที่ไม่สบายอาจเกิดจากการละเมิดเจ้าที่เจ้าทางในไร่ ฝัป่า ฝัน้ำ รวมถึงสถานที่ อื่น ๆ ก็จะต้องไปทำการขอขมาและเลี้ยงผี เนื่องจากเชื่อว่าถ้าไม่เลี้ยงผี ผีจะโกรธและทำร้ายถึงแก่ ชีวิต การเลี้ยงผีอาจจะเป็นการเลี้ยงด้วยหมู ไก่หรืออื่น ๆ ก็ได้

จากวิถีชีวิตที่มีความเรียบง่าย การปฏิบัติตามจารีต ประเพณี ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมาอย่างสืบเนื่องต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่อาศัยในหุบเขา ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาของภาครัฐเข้ามาในชุมชนได้ จึงทำให้เกิดผลกระทบวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่จะต้องปรับตัวตามกระแสการพัฒนาที่เข้ามาในชุมชน คนกะเหรี่ยงที่เคยมีเอกลักษณ์วิถีการดำรงชีพและในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อดุมการณ ความเชื่อและวิถีชีวิตตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนกะเหรี่ยงโดยตลอด มีอันต้องผันแปร หรือสูญหายไปจากชุมชนดังคำกล่าวของบรรพบุรุษกะเหรี่ยงที่เคยทำนายไว้ว่า ความแปลกปลอมที่ไม่คุ้นเคยและกำลังเข้ามาสู่วิถีชีวิตของสังคมกะเหรี่ยงเหล่านั้นเปรียบเสมือน ภูเขาที่กำลังเลื้อยเข้าไปในป่าดอย ไม่พ้นแม้แต่หอย่อมบ้านเล็ก ๆ ของชาวกะเหรี่ยงที่ซุกซ่อนตัวอยู่ในป่าใหญ่แถบกลุ่มแม่น้ำเมยจะเห็นได้ว่าการมองสิ่งที่เป็นฐานของความสัมพันธ์ของคนในสังคมหรือในกลุ่มชาติพันธุ์ การปฏิบัติสร้างให้เกิดตัวตนหรือที่เรียกว่า อัตลักษณ์ (Identity) มีขอบข่ายกว้างขวางในบริบทของวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ องค์ประกอบของชุมชนชาวเขามีสัญลักษณ์หลายประการที่สื่อสารความหมายของเอกลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์ จารีตประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต คือ อดุมการณทางอำนาจของระบบความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจในการประกอบพิธีกรรมเพื่อสืบทอดอดุมการณ ภูมิปัญญาประจำเผ่า และความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติผู้ที่มีอำนาจควบคุมสัญลักษณ์เหล่านี้ เป็นชนชั้นนำของชุมชน (Elite Group) ได้แก่ กลุ่มอาวุโสของหมู่บ้าน ผู้นำประกอบพิธีกรรมและหัวหน้าหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขามีความเคลื่อนไหวไปพร้อม ๆ กัน ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นเองได้ตามธรรมชาติและเป็นผลงานที่เกิดจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของหน่วยงาน ผลกระทบที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และบทบาทของกลุ่มคนในสังคมที่คงความเข้มแข็งของค่านิยมจารีตมากน้อยเพียงใด เพราะความมีอดุมการณทางเผ่าพันธุ์เข้มแข็งจะผลักดันให้สมาชิกส่วนใหญ่ยินยอมพร้อมใจที่จะเสียสละ ประพฤติปฏิบัติในวิถีทางซึ่งเป็นบรรทัดฐานของสถาบันประจำเผ่าพันธุ์ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2530 หน้า 6)

ปัญหาและการสูญเสียอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และศักยภาพการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญากะเหรี่ยง ภายใต้กระบวนการสร้างความเป็นไทย (Thai-ization) กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในหลายพื้นที่ไม่สามารถธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้ เนื่องจากกระบวนการกลายเป็นไทยได้เข้ามาในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงผ่านระบบการศึกษาส่งผลให้กะเหรี่ยงรุ่นใหม่มีค่านิยมในการอพยพเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ เมื่อชาวกะเหรี่ยงได้เข้าไปอาศัยอยู่ในเมือง จึงได้พยายามซ่อนเร้นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเอง ซึ่งส่งผลเสียโดยตรงต่อการธำรงชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และชีวิตของปัจเจกบุคคลที่ขาดรากฐานยึดเหนี่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ การที่กะเหรี่ยงส่วนใหญ่ในชุมชนชนบทไม่อาจจะปฏิบัติการทางการเกษตรด้วยการทำไร่หมุนเวียนซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม เนื่องจากถูกห้ามไม่ให้ทำก็ทำให้กะเหรี่ยงสูญเสียระบบคุณค่าดั้งเดิมที่มีรากฐานจากการทำไร่หมุนเวียน เช่น อดุมการณเศรษฐกิจพอเพียง การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อและอาทร การให้ความสำคัญกับป่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรมที่ร้อยรัดชุมชนกะเหรี่ยงเข้าด้วยกันทำให้องค์กรที่จะทำหน้าที่ถ่ายทอด ด้วยทัศนคติของคนไทยพื้นราบยังคงมองกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงว่าพวกเขาไม่ใช่คนไทยหรือคนไทยชั้น

สอง ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่น ๆ จึงถูกเลือกปฏิบัติด้วยมาตรฐานที่แตกต่างออกไป ส่งผลให้ชาวกะเหรี่ยงขาดสิทธิในการจัดการวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองในเรื่องสำคัญ เช่น การศึกษา ฯลฯ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้หลายๆ ฝ่าย เช่น องค์กรภาคเอกชน องค์กรเครือข่ายชาวกะเหรี่ยง นักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ร่วมมือผลักดันเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงโดยให้กระทรวงวัฒนธรรมเสนอต่อ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง นอกจากนั้นในเรื่องของความเชื่อ ภูมิปัญญาและวิถีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้านที่โน๊ะไค้หรือบ้านแม่อุสุ ผู้วิจัยได้ศึกษาระบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้และไม่พินกับวิถีชีวิตของชุมชนปกากะญอ พบว่า การจัดการป่าไม้ของชุมชน มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนมีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน คือ การกำหนดเขตพื้นที่ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ และที่อยู่อาศัย มีระบบการจัดการที่เป็นโครงสร้าง คือ การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อคอยกำกับดูแลจัดการป่า มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับการใช้ประโยชน์ มีการเข้าร่วมคณะกรรมการป่าชุมชนในระดับเครือข่ายลุ่มน้ำ เพื่อให้ดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าและไม่เป็นไปอย่างชัดเจน จากปรากฏการณ์ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และกระบวนการจัดการภายในของชุมชนบ้านที่โน๊ะไค้หรือบ้านแม่อุสุ มีลักษณะอย่างไรที่สามารถดำรงความเป็นชุมชนปกากะญออยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกภายนอกได้ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในภาคเหนือของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านที่โน๊ะไค้หรือบ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอสองยาง จังหวัดตาก
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการ เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในชุมชนบ้านที่โน๊ะไค้หรือบ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอสองยาง จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอบ้านที่โน๊ะไค้หรือบ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอสองยาง จังหวัดตาก ซึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้วยวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาค้างนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบ้านทีโนะโคะหรือบ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอสองยาง จังหวัดตาก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำทางการและผู้นำธรรมชาติ 2 คน ผู้อาวุโสในชุมชน 8 คน ครูโรงเรียนบ้านทีโนะโคะหรือบ้านแม่อุสุ 5 คน นักวิชาการและเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4 คน เป็นต้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ "บ้านทีโนะโคะ" หรือ "บ้านแม่อุสุ" ตำบลแม่อุสุ อำเภอสองยาง จังหวัดตาก

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยข้อมูลดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นที่กำหนดไว้ และทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของข้อมูล นำมาเขียนสรุปผลการศึกษาวิจัยโดยใช้กรอบแนวคิดที่กำหนดมานำเสนอผลการศึกษาในเชิงบรรยาย

ผลการวิจัย

1. ภูมิหลังประวัติความเป็นมา สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ จากการศึกษาวิจัย พบว่า การตั้งถิ่นฐานทำมาหากินของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ อาศัยอยู่ทั้งในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยลงไปกระทั่งถึงภาคกลาง รวมทั้งสิ้น 15 จังหวัด เรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก ลำพูน กาญจนบุรี แพร่ ราชบุรี เชียงราย ลำปาง เพชรบุรี อุทัยธานีสุพรรณบุรี กำแพงเพชร ประจวบคีรีขันธ์ และสุโขทัย กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอที่อาศัยอยู่ในแถบภาคเหนือมักจะตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหุบเขาที่มีลำธารไหลผ่าน เพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ให้ความสำคัญในการผลิตการเกษตรเพื่อการบริโภคในครอบครัวประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอในภาคเหนือมีมากที่สุดที่จังหวัดเชียงใหม่ และยังพบว่ามี การดำรงวิถีชีวิตแบบปกาเกอญอที่ยังชัดเจนอยู่ เช่น การสร้างบ้านเรือน ภาษาพูด การแต่งกาย จารีตประเพณีแบบดั้งเดิมภายในครอบครัว ตลอดจนความเชื่อที่ยังคงแฝงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันอยู่

ส่วนชุมชนบ้านทีโนะโคะหรือบ้านแม่อุสุ พื้นที่ทำการศึกษาวิจัย พบว่า เป็นชุมชนปกาเกอญอที่มีการอพยพตั้งถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยประมาณ 200 -300 ปี อยู่เขตพื้นที่บ้านทีโนะโคะหรือบ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอสองยาง จังหวัดตาก การสร้างบ้านเรือนตั้งอยู่บนสันเขาเป็นหย่อมๆ ตามที่ราบระหว่างหุบเขาหรือที่ราบเชิงเขา การปกครองของชุมชนบ้านทีโนะโคะหรือบ้านแม่อุสุ ปัจจุบันมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่งแบบดั้งเดิมเป็นการปกครองแบบตามประเพณี รูปแบบที่สองเป็นการปกครองแบบทางการ ซึ่งในแต่ละรูปแบบมีผู้นำการปกครองที่มีบทบาทและหน้าที่กันแยกจากกันอย่างชัดเจน ความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนเป็นลักษณะแบบครอบครัว

เนื่องจากครอบครัวในชุมชนเป็นแบบครอบครัวขยาย ส่วนใหญ่เป็นพี่น้องกันหมด การพึ่งพาอาศัย จึงเป็นลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน จึงทำให้ชุมชนยังคงเป็นความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นและมี โครงสร้างที่เป็นแบบดั้งเดิม

2. กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านทีโน๊ะโค๊ะหรือ บ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดตาก พบว่า มีการจัดการที่รักษาวัฒนธรรมวิถี ชีวิตแบบปกากะญอของคนในชุมชนคงอยู่ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน มีการสร้าง ข้อตกลงร่วมกันโดยให้ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมสร้างข้อตกลง เช่น วัฒนธรรมในเรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและพื้นที่ทำกินคนในชุมชนบ้านทีโน๊ะโค๊ะหรือบ้านแม่อุสุ ที่เน้นด้านเกษตรเพื่อการบริโภคในครอบครัว โดยการกำหนดพื้นที่ใช้สอยในชุมชนที่เป็นพื้นที่ใช้ ประโยชน์ร่วมกันและให้ชุมชนร่วมกันรับผิดชอบเพราะถือได้ว่าเป็นพื้นที่ทำกินของทุกคนในชุมชน นอกจากนั้นในการประชุมหมู่บ้านแต่ละครั้งชาวบ้านในชุมชนทุกครอบครัวจะต้องมาร่วมกันแสดง ความคิดเห็น ส่วนในเรื่องของการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน นอกจากบทบาทหน้าที่ ของผู้นำตามประเพณี “ฮีโซ” และผู้นำที่เป็นทางการคือผู้ใหญ่บ้านแล้ว บทบาทหน้าที่ของคนใน ชุมชนบ้านทีโน๊ะโค๊ะหรือบ้านแม่อุสุ เองก็ต้องมีส่วนร่วมในการดูแล รักษา จาริต ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนด้วยเช่นกัน การมีส่วนร่วมการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ป กากะญอของคนในชุมชนประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฮีโซ แม่บ้าน ผู้แทนครูโรงเรียนบ้านทีโน๊ะโค๊ะ หรือ บ้านแม่อุสุ ต่างมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วม ขับเคลื่อนในการอนุรักษ์ รักษาจาริต ประเพณี โดยการเป็นครูภูมิปัญญาถ่ายทอดให้แก่เด็กนักเรียน ในโรงเรียนผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่ม ชาติพันธุ์ปกากะญอในชุมชนบ้านทีโน๊ะโค๊ะหรือบ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดตาก พบว่า ภายในชุมชนมีผู้รู้ ผู้อาวุโสของชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีภูมิความรู้ในเรื่องของป กากะญอศิลปะวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ตลอดจนยังมีส่วน ร่วมในการขับเคลื่อนในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การสร้างข้อตกลงของหมู่บ้าน การจัดตั้ง โรงเรียนชุมชนบ้านทีโน๊ะโค๊ะหรือบ้านแม่อุสุ โดยผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนเป็นครูภูมิปัญญาสอน วัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบปกากะญอให้แก่เด็ก โดยผู้รู้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

มีการปกครองแบบดั้งเดิมหรือตามประเพณี “ฮีโซ” เป็นวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ ดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ มีการสืบทอด ถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อต่อ ๆ กันมา อย่างเหนียวแน่น เนื่องด้วยปกากะญอมีความเชื่อที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิต และการปกครอง แบบทางการ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้แทนของภาครัฐในการปกครองหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ของ ภาครัฐมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลความปลอดภัยตลอดจนความเป็นอยู่ของคนในชุมชน การ ปกครองทั้ง 2 รูปแบบ ต่างมีบทบาทหน้าที่แยกออกจากกันชัดเจน นอกจากนั้น ชุมชนบ้านบ้านที โนะโค๊ะหรือบ้านแม่อุสุ มีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมระบบครอบครัว เครือญาติ เป็นตัว เชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นจาริต

ประเพณี ของคนในครอบครัว ตลอดจนงานประเพณี พิธีกรรม ของหมู่บ้านซึ่งคนในชุมชนต่างก็ให้ความร่วมมือและให้ความสำคัญ เนื่องด้วยคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่เหนียวแน่น

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอบ้านทีโนะโค๊ะ หรือบ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอสองยาง จังหวัดตาก พบว่าภายในชุมชนมีระบบการปกครอง และโครงการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เหนียวแน่นจึงทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนัก รักในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง เกิดความต้องการและพยายามที่จะรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเอาไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน โดยใช้โรงเรียน เป็นกลไกในการถ่ายทอด วิถีชีวิตแบบปกากะญอรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม มีผู้รู้ ผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่เด็กนักเรียน เช่น ภาษา การแต่งกาย นิทาน ลำนำ(ฮา) การสืบทอดในเรื่องการทอผ้า การทำนา การทำไร่หมุนเวียน ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับ Keyer ที่นำเสนอว่า อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นการหล่อหลอมที่มีมายาวนานของความรู้ร่วมกันในสายเลือด (shared descent) เช่น ภาษาที่สมาชิกในกลุ่มใช้สื่อสารกันได้ นิทานหรือนิยายที่สมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีจุดกำเนิดร่วมกัน และ บริบททางประวัติศาสตร์ที่สมาชิกในกลุ่มประสบมาด้วย ตามที่ อภิญา เพื่องฟูสกุล กล่าวถึงคำว่า อัตลักษณ์ มาจากการแปลความหมายของคำว่า Identity แปลว่าสิ่งที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของคนหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้นที่ทำให้โดดเด่นขึ้นมาหรือแตกต่างจากสิ่งอื่นอีกทั้งอัตลักษณ์สามารถเป็นไปตามบริบทและเวลาที่เปลี่ยนไปซึ่งคล้ายกับประเด็นของด้าน สภาพแวดล้อมของพื้นที่ จากแนวคิดดังกล่าวสามารถอธิบายได้ตามสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันที่เข้ามาในชุมชน ที่เปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาพัฒนาในชุมชน วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นตัวตนของชุมชนปกากะญอเริ่มหายไปแต่ด้วยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีความเชื่อฝังอยู่ใน ระบบครอบครัว เครือญาติ จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อที่จะรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบปกากะญอให้อยู่ร่วมกันการดำเนินวิถี ชีวิตในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ พรหมเสาร์, 2541 “เพลงอีทากลางทุ่งนาปกากะญอ: ปกากะญอผู้ยิ่งใหญ่ และทำคือชีวิตปกากะญอ” ใน สุวิชาชนนท์ รัตน์ภิมล, บรรณาธิการ.เพลง ดนตรี ชีวิตชาวดอย. พิมพ์ครั้งที่ 2 .กองทุนชุมชนรักป่า มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย : บีเอสการพิมพ์.

- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546). “ศาสนาและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์: กรณีศึกษาชนกะเหรี่ยงในประเทศไทยและประเทศพม่า,” รายงานการวิจัยเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2551). *พื้นที่พรมแดนแม่น้ำเมยกับความสัมพันธ์ชาติพันธุ์ กะเหรี่ยง-คนเมือง*. เชียงใหม่: วชิราการพิมพ์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2506 *เชียงใหม่และภาคเหนือ*, กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.
- ประวิตร โพธิาสน์. (2538). “กะเหรี่ยงสะกอ”. ใน *ชาวเขา: ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม* ประเพณี. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา.
- ราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 6). (2539). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2526*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์
- ศูนย์วิจัยชาวเขา. (2526). *บรรณนิทัศน์ 5 สภาพของชาวเขาในประเทศไทย*. จังหวัดเชียงใหม่: กรมประชาสัมพันธ์ Imprint เชียงใหม่ : กรม, 2526
- สถาบันวิจัยชาวเขา. (2541). *ชาวเขา : ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: นันทกานต์กราฟฟิค การพิมพ์
- สนและคณะ. (2554). *ป่าสนวัดจันทร์ เรืองราว ผืนดิน ป่าสนของปกากะญอเมื่อเจดีย์*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์สันติภาพเพื่อสังคม.
- สมภพ ลาขโรจน์. (2538). “กะเหรี่ยงโป”. ใน *ชาวเขา: ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม* ประเพณี. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา.
- อภิญญา เฟื่องสกุล, 2546 *อัตลักษณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Geertz, Clifford, 1973 “The Integrative Revolution : Primordial Sentiments and civil Politics in the New States” in *The Interpretation of Cultures*. New York : Basic Books.
- Keyes, Charle F, 1976 “Toward a New Formulation of the Concept of Ethic Group”, *Ethnicity*, 3:202-13.
- Leach, Edmund, 1954 *Political Systems of Highland Burma*. London : G. Bell and Sons.